

แนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า

ของ มนตรี ศรียงค์

Theme in *Lok Nai Duangta Khaphachao*

by Montri Sriyong

ภาชินี เต็มรัตน์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาแนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า (2550) ของ มนตรี ศรียงค์ แนวคิดสำคัญของรวมบทกวีนิพนธ์ชุดนี้อยู่ที่การวิพากษ์วิจารณ์สภาวะวิกฤติในการดำรงชีวิตของคนในสังคมสมัยใหม่ที่มีความเจริญก้าวหน้าแต่ไร้ความสุข และปราศจากความสามารถในการต่อสู้เพื่อดำรงความเป็นมนุษย์ ผู้คนขาดความไว้วางใจกัน ปิดขังตนเองและเสแสร้งทำดีต่อกัน แต่ไม่ยอมรับความแตกต่าง กวีกระตุ้นให้ผู้รับสารคิดทบทวนถึงการดำรงอยู่ของชีวิตในความไม่เที่ยง ว่าควรเร่งคิดค้นหาความหมายและจุดหมายที่แท้จริง และกล้าเผชิญความเป็นจริงที่เกิดขึ้น แนวคิดในผลงานนี้ให้คุณค่าทางปรัชญา โดยอาศัยพุทธปรัชญาเป็นพื้นฐาน

คำสำคัญ: คุณค่าทางปรัชญา แนวคิดสำคัญ บทกวีนิพนธ์

Abstract

This article aims at studying the theme of Montri Sriyong's collection of poems, *Lok Nai Duangta Khaphachao* or *The World in my Eyes* (2007). Theme of the collection lies in the criticism of living crisis in advanced but joyless modern society, where people are incapable of

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

maintaining humanity. They do not trust each other, isolate themselves, pretend to be nice to each other, yet will not open to any differences. The poet encourages the reader to contemplate impermanence, search for the true meaning and purpose of life, and have the courage to confront reality. The theme of this collection provides philosophical value based on Buddhist philosophy.

Keywords: philosophical value, theme, poems

บทนำ

กวีนิพนธ์ในฐานะวรรณคดีประเภทหนึ่ง มีภารกิจร่วมกับวรรณคดีโดยทั่วไปคือตอบสนองความต้องการประสบการณ์ทางสุนทรียภาพของมนุษย์ โดยอาศัยภาษาเป็นวัสดุ ธรรมชาติของกวีนิพนธ์ที่ต่างจากวรรณคดีประเภทอื่นก็คือการแสดงออกอย่างเข้มข้นด้วยพลังของถ้อยคำ วิธีการใช้ภาษาในการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายของกวีนิพนธ์มักใช้คำแบบไม่ตรงไปตรงมา แม้ว่าคำที่ใช้จะเป็นภาษาที่สื่อสารโดยทั่วไปแต่ก็แฝงความหมายซ่อนเร้นไว้ องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ภาษากวีนิพนธ์ต่างจากภาษาทั่วไป ได้แก่ “เสียงและจังหวะของคำ ส่วนต่างๆ ของไวยากรณ์ รูปแบบของประโยค เป็นต้น” (จาตุรี ดิงศภิทัย, 2546 : 18) โดยนัยนี้กล่าวได้ว่าผู้สร้างกวีนิพนธ์สามารถพลิกแพลง หรือ “เล่น” กับส่วนประกอบของภาษาได้เด่นกว่าบทประพันธ์ประเภทอื่น²

² ดังที่ในกวีนิพนธ์ไทย เรารู้จักการเล่นเสียงเล่นคำ เช่น การสัมผัสอักษร (พยัญชนะต้น) การใช้สัมผัสใน การหลกคำ การซ้ำข้อความเพื่อเปรียบเทียบ ในส่วนรูปแบบประโยค กวีนิพนธ์สามารถสลับตำแหน่งหน่วยประโยคหรือละหน่วยประโยค ในกวีนิพนธ์แต่ละบทจะพบลักษณะดังกล่าวนี้ได้หลายอย่าง ตัวอย่างเช่น

สายหยุดหยุดกลืนฟุ้ง	ยามสาย
สายบ่หยุดเสน่ห้าย	ห่างเศร้า
ก็คืนก็วันวาย	วางเทวษ ราแม่
ถวิลทุกขวบคำเข้า	หยุดได้ฉันใด

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2545 : 32)

กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่เริ่มปรากฏบทบาทในการนำเสนอข้อคิดในยุคหัวเลี้ยวของวรรณคดีไทยประมาณช่วงรัชกาลที่ 7 งานชิ้นสำคัญในยุคนี้คือ **โคลงกลอนของครูเทพ** ซึ่งมี “ลักษณะถ่ายภาพทางสังคม” ประกอบกับข้อคิดเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและการเมือง มีลักษณะ “เป็นการเตือนสติ” ถึงแม้ “ไม่จงใจก่อความสะเทือนอารมณ์” แต่ก็ “ทำให้เกิดอารมณ์จากความจริงที่นำมากล่าวไว้เป็นบทหรือยกรองที่เข้าที่” (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2520 : 82)

ในปัจจุบันแม้ว่ากวีนิพนธ์ไทยจะเป็นงานที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ และคุณค่าทางปัญญา ก็ยังมีจำนวนผู้เสพน้อยกว่าวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทเรื่องสั้นและนวนิยายที่อ่านได้เข้าใจง่ายกว่า “อาจเป็นเพราะความประณีตพิถีพิถันของการประกอบวัสดุในงานกวีนิพนธ์มีเด่นชัดกว่าบทประพันธ์ประเภทอื่นและเชื่อมโยงกับการสื่อความหมาย การอ่านกวีนิพนธ์จึงกลายเป็นสิ่งยากสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่และคนทั่วไป” (ดวงมน จิตรจันทน์, 2552 :10) อีกทั้งการแข่งขันทางธุรกิจและภาวะกำไรขาดทุนเป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่รอดของผู้ประกอบการงานเขียนประเภทกวีนิพนธ์ที่พิมพ์ขายก็จะเป็นงานของกวีที่มีชื่อเสียงหรืองานที่ได้รับรางวัลแล้วเท่านั้น (บัญญัติ วรรณชาติ, 2551 : 3) แม้กระนั้นก็ตามก็ยังมีคนรุ่นใหม่ที่พากเพียรสร้างงานกวีนิพนธ์ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

ในการศึกษาวรรณคดี ถึงแม้ผลงานเป็นจุดสนใจให้พิจารณามากกว่าผู้แต่ง แต่ก็ยังเห็นได้ว่าผู้แต่งมีบทบาทในการสร้างคุณค่าให้แก่ผลงานด้วยความพยายามศึกษาเรียนรู้ชีวิตและสังคมในประสบการณ์ของตน เพื่อนำ “ความรู้” ที่ค้นพบมาบอกเล่าหรือตั้งคำถามแก่ผู้อื่น และนำเสนอปัญหาที่มีความซับซ้อนในสังคมให้มีการพิจารณาถกเถียงกันมากขึ้น

มนตรี ศรีรงค์ หรือเจ้าของฉายา “กวีหมี่เปิด” เป็นกวีที่ใช้ชีวิตในเมือง เขาได้แรงบันดาลใจในการสร้างผลงานกวีนิพนธ์จากการได้รับฟังและสัมผัสความไพเราะของบทเพลงลูกทุ่งตั้งแต่วัยเด็ก เขามีเชื้อสายจีนทางบิดา ถึงแม้เติบโตในเมืองใหญ่มนตรีก็ผูกพันกับเพลงลูกทุ่งในแง่ที่เชื่อมโยงเขากับความเป็นชนบท มนตรีเริ่มเขียนงานอย่างจริงจังเมื่อปี 2534 หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ จนกระทั่งเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เข้าสู่ภาวะวิกฤติเป็นยุคฟองสบู่แตก (กวีหมี่เปิด, 2550) มนตรีได้สืบทอดกิจการของบิดาคือ การขาย-ทำบะหมี่ที่ร้านหมี่เปิดศิริวัฒน์

ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนละม้ายสงเคราะห์ เขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และได้เขียนบทกวีสมำเสมอ สำหรับมนตรี “งานขายบะหมี่เปิดเป็นงานที่หล่อเลี้ยงชีวิต งานเขียนหนังสือเป็นงานที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณ” (กวีหมี่เปิด, 2550)

ประสบการณ์ส่วนตัวนี้อาจเป็นที่มาของการค้นพบสัจธรรมในชีวิต เพียงแต่มีดวงตาที่ตรวจสอบ ใคร่ครวญ เรียนรู้จนเกิดความรู้ขึ้นภายใน การนำเสนอสารของผู้แต่งโดยผ่านการกลั่นกรองจากประสบการณ์ตรงเห็นได้ ในบท “นิพพานในร้านหมี่เปิดศิริวัฒน์” (60-63) บทประพันธ์ดังกล่าวให้เหตุผลที่กวีวัตรของคนทำเส้นหมี่อื่นซ้ำซากจำเจและน่าเบื่อหน่าย “กลายเป็นการทำงาน อันแสนสุข ตื่นปลุกเบิกบานในหน้าที่” กวีพรรณนาการทำบะหมี่ตั้งแต่การผสม แป้งกับไข่ไก่ด้วยแรงกายและแรงใจอย่างทุ่มเท ถึงแม้การทำบะหมี่เป็นงานที่ต้องใช้แรงงาน สิ่งที่กลบความเหน็ดเหนื่อยของเขาก็คือการเผชิญความจริงโดยไม่หลีกหนี จึงมุ่งมั่นว่า “เหนื่อยเป็นเหนื่อยท้อเป็นท้อทุกข์เป็นทุกข์ ให้รู้ทุกสภาวะ ของชีวิต” ความเหน็ดเหนื่อยและท้อถอยเป็นสภาวะหนึ่งของชีวิต ถ้าไม่เรียนรู้ ก็จะได้ความรู้ไม่รอบด้าน กวีวัตรของ “คนขายหมี่” ที่ทำเส้นหมี่ด้วยตนเองนี้เป็นบทพิสูจน์ว่าความรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของตนเองเป็นที่มาของความสงบนิ่งเมื่อจิตใจจดจ่ออยู่กับงานตรงหน้า สภาวะสงบนิ่งนี้เทียบเท่ากับผลของการปฏิบัติธรรม “เพราะจิตขณะนั้นได้ดำรง สภาวะสงบนิ่งมิติงไหว จึงคล้ายคลึง การงาน-การหายใจ กำหนดกันและกันไว้อยู่ในที่” ที่ว่าการงานและการหายใจ กำหนดซึ่งกันและกันนี้ชวนให้คิดว่าการงานทำให้บุคคลต้องมีลมหายใจเพื่อจะมีชีวิตและมีเรี่ยวแรงทำงาน ส่วนการหายใจก็เป็นปัจจัยให้การทำงานดำรงอยู่ได้ด้วยดี ชีวิตกับการงานจึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ถึงแม้ในบท “นิพพานในร้านหมี่เปิดศิริวัฒน์” นี้ ดูเหมือนกวีจะจดจ่อกับการงานจนตัดขาดจากโลกภายนอก ดังวรรคที่ว่าเสียงหุ่นกระบอกแบ่งดัง “กลบเสียง โฆษณาที่ปาวปาว กลบข่าวโจรได้ฆ่ารายวัน” อย่างไรก็ตาม มนตรี ศรีเรียงค์ “ไม่ได้ปฏิเสธการเรียนรู้จากชีวิตอื่น ดังบท “ร้านข้าวมันไก่ทั้งห้า” (25 - 27) ที่สะท้อนความห่วงใยต่อชุมชนในยุคบริโภคนิยมที่ขัดแย้งกันเพราะการแข่งขันด้านการประกอบธุรกิจ ร้านข้าวมันไก่บนถนนสายเดียวกันเพิ่มจำนวนขึ้นจากหนึ่งเป็นสอง สองเป็นสาม สามเป็นสี่ สี่เป็นห้า และอาจมีเพิ่มขึ้นอีกจนถึงร้านที่สิบ เมื่อการ

แข่งขันรุนแรงขึ้นมีมิตรภาพที่อ่อนแอลง คนที่เคยรู้จักคุ้นเคยกันกลับกลายเป็นศัตรูกัน ทำร้ายกันด้วยสายตาที่กลายเป็นอาวุธ ดังในวรรคที่ว่า “จากคนคุ้นเคยที่เคยมา กิยงไฟดวงตาข้ามอาคาร” กวีใช้อุปมาลักษณะสื่อถึงความโกรธเคืองรุนแรง ปบบอกถึงความแตกร้างทางความสัมพันธ์ที่สื่อผ่านอวัจนภาษา เมื่อมีการแข่งขันก็เกิดการแย่งชิงลูกคำกัน ความบาดหมางยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อมีร้านคู่แข่งเพิ่มขึ้น และต้องแย่งลูกคำกัน กวีชี้ว่าความโกรธและความเกลียดชังเปรียบเสมือนไฟอันเพิ่มอุณหภูมิแก่โลกดังในวรรคที่ว่า “วันที่โลกร้อนรุ่มราวสุ่มไฟ ถนนแทบลุกไหม้ ละลายยาง” และเจ้าของร้านข้าวมันไก่เหล่านี้ต่างก็เสี่ยงต่อพอกันเป็น “คำชู้ คำสาปหยาบกระด้าง” ลูกคำก็หายหน้าไปหมด ท่ามกลางปรากฏการณ์ที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติและการค้าขาย สิ่งที่ถูกกระทบมากที่สุดคือจิตใจของเด็ก

เด็กผู้รับผลสะท้อนจากอารมณ์โกรธเกลียดของผู้ใหญ่ล้วนต้องสูญเสียความสุขในการเล่นกันด้วยมิตรภาพ กวีโน้มน้าวให้ผู้รับสารรู้สึกหดหู่ด้วยการบอกเล่าความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ลายความเป็นเพื่อนระหว่างเด็กๆ ไปพร้อมกับความแตกแยกของผู้ใหญ่ สิ่งที่เห็นได้จากบท “ร้านข้าวมันไก่ทั้งห้า” คือ การดำเนินชีวิตที่มุ่งผลประโยชน์จนเอาแต่แข่งขันและชิงดีชิงเด่นกันเช่นนี้เป็นผลเสียในระยะยาวคือสามารถทำลายมิตรภาพและทำลายความสงบสุขของโลกด้วยเด็กที่เติบโตขึ้นโดยขาดความรักต่อผู้อื่น สังคมแต่ความเกลียดชังคงสร้างสันติสุขไม่ได้ ดังนั้นถึงแม้บุคคลและสังคมจะประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจก็ยากจะมีความสุขได้

เห็นได้ว่าไม่เพียงแต่แสดงทัศนะทางปรัชญาเท่านั้น มนตรี ศรียงค์ ยังใส่ใจต่อปัญหาของสังคมโดยเริ่มจากจุดเล็กๆ ที่อาจจะส่งผลต่อสังคมวงกว้างต่อไป รวมบทกวีนิพนธ์ **โลกในดวงตาข้าพเจ้า** จึงเป็นงานชิ้นหนึ่งในทศวรรษนี้ที่ควรจะได้ศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์**โลกในดวงตาข้าพเจ้า** ของ มนตรี ศรียงค์ ควบคู่ไปกับการศึกษาประวัติผู้แต่ง ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม วิเคราะห์ ตีความ และประเมินคุณค่าบทประพันธ์ด้วยระเบียบวิธี

วรรณคดีวิจารณ์ โดยพิจารณาแนวคิดสำคัญของผู้แต่ง แสดงผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ สรุป อภิปรายผล

แนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า

โลกในดวงตาข้าพเจ้า เป็นผลงานของ มนตรี ศรียงค์ พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี 2550 และได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนหรือรางวัลซีไรต์ในปีเดียวกัน บทกวีในหนังสือนี้มี 38 บท

ลักษณะเด่นของรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้าในทัศนะของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ประจำปี 2550 คือการบันทึกภาพผ่าน “ดวงตาพิเศษของกวี” อันมี “มุมมองเฉพาะตัว” เน้นที่สาระหรือแก่นของความหมายแห่งชีวิตที่กวีประจักษ์มาด้วยการทำงานและประสบการณ์ที่ได้สัมผัสกับผู้คน มุมมองหรือทัศนะของเขาประกอบกับความทรงจำที่เลือกเฟ้นมาสื่อความหมายเป็นปัจจัยให้เรื่องเฉพาะ “โยงไปสู่สภาพสังคมโดยรวมได้” (คณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ประจำปี 2550, ในมนตรี ศรียงค์, 2553 : 2)

แนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า จำแนกได้เป็น 2 ประเด็น คือ แนวคิดเชิงปรัชญาและสัจธรรมเกี่ยวกับโลกและชีวิต และแนวคิดด้านจริยธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

1. แนวคิดเชิงปรัชญาและสัจธรรมเกี่ยวกับโลกและชีวิต

แนวคิดเชิงปรัชญาและสัจธรรมเกี่ยวกับโลกและชีวิต หมายถึง แนวความคิดที่แสดงความหมายอันเนื่องจากการตั้งคำถามเกี่ยวกับสภาพการดำรงอยู่ คุณค่าและหลักการดำเนินชีวิตของบุคคล ในที่นี้เป็นแนวคิดที่หลอมรวมจากการรับรู้ และความเข้าใจของกวี

แนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้าวิเคราะห์ได้ว่ากำกับการมองโลกในสายตาของกวี โดยอาศัยวัตถุดิบในประสบการณ์ส่วนตัวและประสบการณ์ทางอ้อม ขณะเฝ้ามองความเคลื่อนไหวของชีวิตและพฤติกรรมของผู้คน แล้วตีความออกมาเป็นความหมายเชิงปรัชญา ที่ประกอบด้วยเหตุผลของการให้คุณค่าและการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ทำลายคุณค่าในชีวิตของผู้คนในสมัยปัจจุบัน ดังอภิปรายต่อไปนี้

1.1 ความหมายในการเรียนรู้และประสบการณ์

ท่ามกลางความเจริญรุดหน้าทางเทคโนโลยี มนตรี ศรียงค์มองเห็นความหลงหรือมายาของตัวตน ขณะที่ผู้คนในเมืองดำรงอยู่โดยหลีกเลี่ยงจากความจริงเหมือนกำลังตกอยู่ในความฝัน ความสวยงามก็เป็นเพียงภาพฉาบฉวย ทั้งๆ ที่มีความทุกข์ซ่อนอยู่ ชีวิตจึงเหมือนแว้งคว้าง ว้างเปล่า หากความชัดเจนไม่ได้ ชะตาชีวิตของผู้คนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกที่หมุนแรงแต่แว้งคว้างก็เหมือนถูกคุมขังในสังคมที่กำลังเคลื่อนไหวอย่างไร้ทิศทาง เห็นได้ในบท “เงาสะท้อนบนประตูกระจก” (32-35) สภาวะทางจิตของผู้คนเต็มไปด้วยความเศร้า เหงา วังเวก และเดียวดาย เมื่อไม่สามารถปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระได้ ก็ต้องยอมจำนนต่อชะตากรรม

กวีเตือนสติเพื่อนร่วมสังคมให้ขุคิดถึงสภาวะชีวิตในสังคมปัจจุบันที่มนุษย์ไม่อาจรักษา จิตวิญญาณของการต่อสู้ไว้ได้ กลายเป็นสัตว์บาดเจ็บ ดังเห็นได้ในบท “ทั้งท่านแหละทั้งข้าพเจ้า” (64-69) มนุษย์เป็นไดโนเสาร์ที่ถูกอุกกาบาตแห่งความเจริญไล่ล่า ได้แต่รอการสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ มีแต่ต้องเก็บเขี้ยวเล็บของตนไว้ อาวุธที่มีมาพร้อมกับชีวิตไม่อาจปกป้องรักษาชีวิตได้ ท่ามวงตัวของสัตว์ใหญ่เพราะความกลัวคือ การหลบภัยและยุติการต่อสู้อย่างน่าเวทนา ดังคำประพันธ์

.....

ท่านกับข้าพเจ้า –

ไดโนเสาร์ขราผู้ก้ำกึ่ง

โดดเดี่ยว สิ้นหวัง วังเวก

แค้นปลั่งคำรามในลำคอ

เราเป็นสัตว์บาดเจ็บแห่งยุคสมัย

อุกกาบาตลูกใหญ่นั้นไล่จ่อ

ข้าพเจ้าม้วนหดตัวขดงอ

เขานอเขี้ยวเล็บถูกเก็บไว้!

(เน้นโดยผู้วิจัย)

ชีวิตที่ขาดๆ เกินๆ ไร้ความหวังและความฝันในชีวิต ทำได้เพียงรอวันตาย หากจะพบความฝันที่กลายเป็นจริงก็คงเป็นชีวิตหลังความตายเท่านั้น ดังบางตอนในบท “ชายขี้เมาแห่งละม้ายสงเคราะห์” (56-59, เน้นโดยผู้วิจัย)

.....

คือความรับรู้ลับ-จริงกับแท้
ไม่รู้แต่เหมือนรู้กันอยู่นั้น
ท่านไม่เข้าใจหรอก-ไม่มีวัน!
ชีวิตอันดิบกึ่งอยู่ครึ่งกลาง
ที่หวังว่าตื่นพบซากศพตน
ตายบนดอกไม้ล้อมรายร่าง
ในเช้าที่รู้ได้พุงราง
ชัดพรางพรายเจดทั้งเจ็ดโชน!

ความหวังของชายขี้เมาคือการหลุดพ้นจากภาวะครึ่งๆ กลางๆ ระหว่างความฝันกับความจริง เขาหวังจะได้พบกับแสงสัณฐานอันหมายถึงความสว่างสดใส และกลิ่นหอมของมวลดอกไม้ อย่างไรก็ตาม ภาพนี้เป็นเพียงภาพในจินตนาการที่ชายขี้เมาคิดฝัน ภาพฝันในจินตนาการนี้อาจเป็นคำตอบว่าโลกในอนาคตจะงดงาม น่าเศร้าที่ชีวิตในโลกนั้นคงไม่กึ่งดิบกึ่งไหม้อีกต่อไป แต่กว่าจะถึงเวลานั้น เขาก็หาชีวิตไม่แล้ว

กวีเสียดสีความต้องการมีตัวตนของบุคคลที่ใช้ช่องทางสื่อเทคโนโลยีซึ่งมีความก้าวหน้าเป็นสื่อกลางแสดงออกในตัวตน ด้วยการเผยความรักความใคร่และปลดปล่อยความหมกมุ่นในตัณหาราคะอย่างขาดการยับยั้ง ทั้งที่ยังอยู่ในวัยเรียน แต่กลับไม่สนใจสิ่งที่ควรรับผิดชอบ หลงตามกระแสนิยมที่คิดว่าจะเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไป จนไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าในตัวตน ดังเห็นในบท “น้องแอมแคมพริ๊ง” (132-133) และ “มนต์รัก msn” (128-129) พฤติกรรมของเด็กสาวนักศึกษาในบทประพันธ์ดังกล่าว สื่อความไม่รับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของคนรุ่นใหม่ ที่ใช้เทคโนโลยีโดยขาดการกลั่นกรองจึงกระทำตามๆ กัน ส่งผลให้สื่อทันสมัยไม่นำพาประโยชน์เพราะขาดวิจารณญาณในการใช้อย่างสร้างสรรค์

ความเจริญเติบโตของเมืองให้ความหวังที่เป็นมายาแก่คนอพยพย้ายถิ่นจากชนบท เมืองคือความหวังของคนชนบทที่คิดว่าจะยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้ มนตรี ศรีรังค์ สามารถรับสารทางอารมณ์คือความคับแค้นใจของคนจนผู้ใช้แรงงานที่เดินทางเข้ามาหางานทำ แล้วล้มหายไปพร้อมกับความมั่งมันและฝันใฝ่ ดังปรากฏในบท “มีคนเดินผ่านมา” (21-23) เขาเฝ้ามองการผ่านไป แล้วล้มหายด้วยความรู้สึกกร่วมและเห็นอกเห็นใจ แต่ไม่สามารถช่วยให้พวกเขาพ้นจาก “ชะตากรรม” ได้ การมีอยู่เหมือนไม่มีของผู้คนเหล่านี้เห็นได้ท่ามกลางความโหดร้ายเฉยเมยของโลก

ในด้านที่คนเราต้องเข้าใจความจริง มนตรี ศรีรังค์ เห็นว่าความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตเป็นสิ่งที่เราต้องเรียนรู้ ความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ชีวิตและ สรรพสิ่งจึงอยู่ในสภาพเดียวกัน หรือกล่าวได้ว่าชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ในแง่นี้ชีวิตเป็นเพียงสิ่งเล็กๆ ที่มนตรี ศรีรังค์ เปรียบว่าเล็กน้อยราวกับเม็ดทราย กระจัดย่อยเปล่าเปลี่ยว เป็นเพียงเม็ดฝุ่นที่อาจถูกลมพัดพาไปเมื่อใดก็ได้ ความเล็กน้อยของชีวิตนี้เป็นความน่าเศร้า ประสบการณ์ทางอารมณ์ในภาวะที่เราหลีกเลี่ยงไม่ได้คือความอ้างว้าง เดียวดาย ดังเห็นในบท “บ้านเลขที่ 41/3” (17-20) และบท “พงษ์ศักดิ์ : พายุฤดูร้อน” (76-77)

ถึงแม้ว่าความตายเป็นความจริงตามกฎหมายธรรมชาติ แต่เมื่อได้ประสบความตายของผู้อื่น มนตรี ศรีรังค์ ได้แสดงว่าความตายเตือนให้เราคิดถึงชีวิตในแง่การเกิดมาร่วมโลกเดียวกัน กวีตระหนักถึงความสำคัญของความจริงในความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต และย้ำคุณค่าของความสัมพันธ์ในช่วงเวลาชีวิตอันแสนสั้น เขาเห็นว่าผู้คนที่เกิดมาร่วมโลกกันต่างก็ผิดแผกกัน เป็นคนแปลกหน้าแก่กัน แต่เมื่อดำรงชีวิตอยู่ก็ได้มาหลอมรวมสับสนด้วยการเกี่ยวคู่สัมพันธ์กัน คุณค่าของความสัมพันธ์เปรียบดังลายกนกอันงดงาม ดังที่กล่าวไว้ในบท “ลายกนก” (112-113) ภาพของร่างที่ไร้ชีวิตกับภาพความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตของผู้คนเป็นภาพที่ขัดกัน ความตายให้ภาพของความไม่เคลื่อนไหวและเสื่อมสลาย ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ให้ภาพแห่งความทรงจำที่คงคุณค่า ยิ่งวันเวลาผ่านไปสิ่งที่คงเหลือจากชีวิตก็มีเพียงความว่างเปล่า ดังนั้นช่วงเวลาที่สำคัญแม้เป็นเวลาอันสั้น

ย่อมเป็นช่วงเวลาแห่งการมีชีวิตอยู่ เพราะได้สร้างสานความสัมพันธ์อันเปรียบเป็นลายกนก อันวิจิตรงดงาม ความงดงามของลายกนกเปรียบดังสิ่งดีงามที่บุคคลร่วมสร้างสรรค์กับผู้อื่นบนโลกนี้

มนตรี ศรีรังค์ ย้ำว่าความไม่ยั่งยืนอันเป็นกฎธรรมชาตินี้เองเป็นที่มาของความเข้าใจแก่นแท้ของการดำรงชีวิต โดยการบอกกล่าวผ่านบทกวีนิพนธ์ “เพียงพริบตา” (138-142) ว่าชีวิตมนุษย์นี้แสนสั้น “เหมือนนุหรีที่มอดดลอดมวน” ช่วงระยะเวลาชีวิตผ่านไปอย่างรวดเร็ว อายุล่วงเลยไปพร้อมกับสังขารอ่อนแอ และท้ายที่สุดก็ตายไป การสื่อความหมายของกวีเหมือนเป็นการย้ำเตือนตนเองและผู้อ่านให้ จุกคิดถึงสภาวะที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจะได้ค้นหาสาระก่อนที่จะจบชีวิตลงอย่างน่าเสียดาย เนื่องจากชีวิตของเราตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน และช่วงเวลาชีวิตก็สั้นนัก กวีตั้งคำถามกับตนเองเพื่อกระตุ้นการคิดทบทวนว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมามันได้เข้าถึงสิ่งที่มีคุณค่าสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์บ้างหรือไม่ ทั้งเหมือนกล่าวเตือนตนให้เร่งคิดค้นหาจุดหมายที่แท้

.....

พริบตาก็กิบทศวรรษ

พุทธศักราชผลัดกันมาอย่า

จิริดจ้อยร่อย ดาดำดำ

มองฟ้าคำเงียบเงียบเย็นเยียบใจ

มอดลงทีละนิด-ชีวิตเอ๋ย

ลามเลยรวดเร็วรุกไล่

อนิจจาเกิดมาเพื่อตายไป

เหมือนมอดไหม้นุหรี-หนอชีวิต...

พริบตา-อายุก็ลู่ว

สาระใดบ้างมีหนอชีวิต?

(เน้นโดยผู้วิจัย)

กวีไม่เพียงสื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต แต่ยังสื่อว่าความเปลี่ยนแปลงในความรักก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ไม่ยั่งยืน ความรักให้การเรียนรู้ อันมีคุณค่าแก่ผู้รับประสบการณ์ แต่เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกปฏิเสธก็เจ็บปวดใจ

และผิดหวัง ดังที่มนตรี ศรียงค์ นำเสนอประสบการณ์ของชายหนุ่มอดีตคนรักของสาวช่างเสริมสวย ในบท “ชายคนรักของช่างเสริมสวย” (28-31) ก็บอกเล่าพฤติกรรมของชายหนุ่มที่หวนคืนกลับมาหาสาวคนรักในเช้าตรู่วันหนึ่ง แต่ก็ต้องจากไปก่อนได้พบเธอ ก็สื่อความรู้สึกเศร้าเสียใจของชายหนุ่ม เมื่อประจักษ์ว่าเขาและเธอไม่เหลือเยื่อใยผูกพันใดๆ การสิ้นสุดของความรักนำความเจ็บปวดใจให้เกิดแก่เขา ที่ต้องยอมรับว่าตนได้กลายเป็นคนแปลกหน้าของสาวคนรัก ความรักความผูกพันที่เคยมีจึงเป็นเพียงความหลัง

แม้ว่าก็จะเน้นอารมณ์เศร้า เปลี่ยวเหงา เดียวดายมากเป็นพิเศษในหลายบทประพันธ์ แต่ท่ามกลางอารมณ์เหงาเศร้านั้นก็ยังมีสิ่งสวยงามปรากฏอยู่ ชีวิตมีทั้งด้านมืดและสว่าง ความรักเป็นสิ่งงามของชีวิตอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์แสวงหาและหวังจะได้ครอบครอง ความรักก่อให้เกิดการเรียนรู้ และสื่อความหมายอันมีคุณค่าต่อความรู้สึกของผู้รับประสบการณ์ แม้ว่าความรักจะไม่ได้ลงเอยที่การครองคู่กัน แต่ก็ให้ประสบการณ์ทางความรู้สึกอันมีคุณค่าทางปัญญา คือเป็นเพื่อนร่วมแสวงหาในช่วงที่ยังมีดมนอยู่ในความไม่รู้ ดังบท “ชุดิมา : อาณาจักรแห่งความหวาดกลัวของดักแด้” (88-91)

คุณค่าของความรักที่กวีได้เรียนรู้คือความรักที่แท้จริงนั้นไม่ต้องลงเอยที่การครอบครอง แม้ว่าบางครั้งความสุขในความรักจะมีความเศร้าและความเจ็บปวดอยู่ด้วย แต่ประสบการณ์นั้นได้สร้างพลังให้เขาต่อสู้ และแสวงหาความสุขที่แท้จริงต่อไป การเรียนรู้ความผิดหวังในความรักเป็นสิ่งที่สร้างความเติบโตทางใจ และเขาก็ซาบซึ้งในความรักและตระหนักถึงคุณค่าของผู้เป็นที่รักที่เคยมีใจผูกพัน ดังปรากฏในบท “นิตยา : ดวงน้ำที่ร่วงเงาจากเถาวัลย์” (80-83) ยกเว้นบท “มะลิลา : ฝนสีน้ำพิกาสามสิบห้านาที” (92-95) ที่กล่าวตัดพ้ออย่างน้อยใจเมื่อถูกปฏิเสธความรัก ขณะที่ปฏิเสธกลับเป็นฝ่ายหลังน้ำตา

1.2 การต่อสู้

การต่อสู้ด้วยศรัทธาย่อมมีคุณค่าในตัวเอง หากบุคคลไม่ปล่อยเวลาชีวิตให้สูญเปล่าไปย่อมจะพยายามค้นหาความหมายจนวาระสุดท้ายของชีวิต ผู้ต่อสู้ไม่จำเป็นต้องแน่ใจว่าจะประสบความสำเร็จ ดังที่กวีกล่าวถึงการต่อสู้ของชายชราชาวประมงเพื่อที่จะพิสูจน์ความจริงที่ยังไม่ประจักษ์ ณ เส้นขอบฟ้า จนกระทั่งจบชีวิตในวัย 93 ปี ในบท “เรือกลางทะเล” (106-109)

การต่อสู้ด้วยศรัทธาในความถูกต้องและความชอบธรรมเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม เห็นได้ในบทที่กล่าวถึงบุคคลผู้เสียสละคือ เจริญ วัดอักษร ซึ่งยึดถือความถูกต้องและความชอบธรรมเป็นอุดมคติ แม้ว่าการต่อสู้ของเขาจะเป็นเหตุให้ต้องวายชนม์ เพราะถูกลอบสังหาร แต่เจริญ วัดอักษรก็ยังฝากภารกิจไว้ในวาระสุดท้ายของชีวิตแก่ผู้ยังอยู่ ดังเห็นได้ในบท “หลับตาเถิดเธอ” (110-111)

มนตรี ศรียงค์ ไม่เพียงเรียนรู้ประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เขาเฝ้ามองอย่างเอาใจใส่ แต่ยังเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกและความต้องการของตนเอง เขาเน้นความสำคัญของความรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของตนเองว่าเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะความรู้สึกเมื่อต้นเหตุถูกกระตุ้นในบางขณะ แต่การเอาชนะตนเองไม่ใช่กระทำได้ง่าย ดังที่กวีต่อสู้กับจิตใจตน เมื่ออายตนะภายในประสานกันกับอายตนะภายนอกด้วยภาพเฝ้ายวนทางเพศ จน “ทุกข์ทนทรมาณมโนธรรม” เนื่องจากต้องยอมรับว่าจิตสำนึกฝ่ายดีไม่สามารถชนะความมัวเมาได้ ดังปรากฏในบท “การตรวจภายในของข้าพเจ้า” (38-40, เน้นโดยผู้วิจัย)

.....

ข้าพเจ้าตกใจนัก!

ห้ามหัดอย่างไรก็ไร้ผล

ในสมองหนักอึ้งและอึ้งอล

สับสนวุ่นวายอยู่ภายใน

ดวงจิตไผ่ตำระยากาม

นับวันเห็นห้ามแต่ความใคร่

ข้าพเจ้ากำลังเกินยั้งใจ

เห็นไอน้ำกามจะหลามลั่น!

เต้าขาวเดินออกจากคลินิก

เต้าส้นรกริกอวดถนุ

ข้าพเจ้าสิ-หมกมุ่นนั้นหม่นวน

ทุกข์ทนทรมาณมโนธรรม!

การต่อสู้กับตัวตนขณะทำงานเป็นที่มาของปัญญาในชีวิตมนุษย์ เมื่อเรียนรู้ถึงสภาวะของชีวิตที่ต้องต่อสู้อดทนกับความเหน็ดเหนื่อย ก็จะเกิดความเข้าใจในสัจธรรมของชีวิตที่ว่า “ชีวิตคือการต่อสู้” ดังที่กวีได้ประจักษ์แก่ตนเองแล้วว่าคุณค่าของการงานนั้นไม่ได้อยู่ที่การหาเลี้ยงชีพเพียงอย่างเดียวแต่อยู่ที่การสร้างปัญญาแก่ชีวิตด้วย ความประจักษ์นี้เกิดจากการเรียนรู้ในการงานของตนเอง ดังกล่าวไว้ในบท “นิพพานในร้านหมี่เปิดศักราช” (60-63) ที่แจ่มแจ้งขั้นตอนในการงานของคนทำเส้นหมี่ซึ่งไม่หวั่นเกรงต่อความเหน็ดเหนื่อย แม้จะต้องใช้กำลังร่างกายมากก็ตาม การต่อสู้กับความเหน็ดเหนื่อยในการงานนี้สร้างคุณค่าในการรับรู้แก่ตนเองว่าชีวิตกับการงานเป็นปัจจัยเกี่ยวพันกัน ที่จะนำบุคคลไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้

1.3 อุดมคติของชีวิต : การแสวงหาความหมาย

เป้าหมายแห่งชีวิตหรืออุดมคติถือว่าเป็นความดี ความงาม และความจริง ที่มนุษย์แสวงหา มนตรี ศรีรังค์ ให้คุณค่าอย่างสูงต่อผู้อุทิศตนเพื่ออุดมคติ ไม่เพียงแต่กวีเช่น “เทือก บรรทัด” หรือ เปลื้อง คงแก้ว เจริญ วัฒอักษร และกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ซึ่งฝากความทรงจำแก่คนรุ่นหลังไว้ในบท “เหมือนเทือกบรรทัดจะร้องไห้” (114) “หลังตาเกิดเธอ” (110-111) และ “ลายกนก” (112-113) ตามลำดับ กวียังชื่นชมชายชาวประมงที่พายเรือลำน้อยเดียวดายกลางท้องทะเลเพื่อหาปลา และเพื่อการเดินทางสู่ความหวังในอุดมคติ ดังกล่าวไว้ในบท “เรือกลางทะเล” (106-109)

2. แนวคิดด้านจริยธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

ในบริบทสังคมที่ผู้คนแปลกแยกกันมากขึ้น บัณฑิตบุคคลจึงจำเป็นต้องพัฒนาจริยธรรมจากจิตสำนึกด้านสร้างสรรค์ เพื่อแก้ปัญหาภาวะความตกต่ำทางจิตวิญญาณและผลของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ผู้วิจัยวิเคราะห์เป็น 2 หัวข้อ คือ แนวคิดด้านจริยธรรม และแนวคิดด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

2.1 แนวคิดด้านจริยธรรม

2.1.1 ความเมตตาและมุทิตาจิต

ยิ่งตกอยู่ในมายามากเพียงใด บัณฑิตชนก็ยิ่งต้องการความเข้าใจและคุณสมบัติทางจริยธรรมมากเท่านั้น แนวคิดด้านจริยธรรมซึ่งเป็น

คุณสมบัติที่กำกับบุคคลให้ลดทอนความเห็นแก่ตัวอย่างเกินขอบเขตคือความเมตตา ความเมตตามีรากฐานจากความเห็นค่าของผู้เป็นที่รักที่ตนผูกพันในครอบครัว ความรักหรือความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ระหว่างคนในครอบครัวขยายเป็นความเมตตาหรือความปรารถนาให้เป็นสุข จนกระทั่งแบ่งเบาความเดือดร้อนร้อนใจด้วยการเสียสละความสุข ดังที่เห็นได้ในบท “พลายงาม” (96 - 97) ซึ่งเผยที่มาของการเสียสละแรงกายแรงใจในการทำงาน เพื่อความสุขของคนที่พักผ่อนนั้นคือลูกและแม่ของลูกที่พ่อเลือกเป็นคู่ชีวิต ความรักของพ่อไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ขอเพียงแคได้เห็นคนที่รักมีความสุข ตนเองก็มีความสุขแล้ว

น่าสนใจว่า ชื่อบท “พลายงาม” อาจนำผู้อ่านให้นึกถึงตัวละครในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เนื่องจากไม่พบตัวละครที่มีชื่อเช่นนี้ในวรรณคดีเรื่องอื่น ผู้อ่านที่ซาบซึ้งในความรักของขุนแผนกับวันทองสามารถโยงการเลือกของขุนแผนที่กล้าฝ่าฝืนโทษทัณฑ์ เพื่อครอบครองนางจนได้กำเนิดบุตรชาย การดำรงความรักที่แลกกับความยากลำบากในเรื่องนี้เทียบเคียงได้กับความรักของพ่อในบทกวีนิพนธ์ของมนตรี ศรีรังค์ ที่ได้เจาะจงเลือกหญิงคนรักมาเป็นแม่ของลูก และอุทิศสละแรงกายเพื่อลูกชายผู้เป็นที่รัก

ก็วิสัยว่าความรักความห่วงใยไม่ได้มีเฉพาะคนในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงแบ่งปันไปถึงเพื่อนด้วยความเห็นอกเห็นใจ รับรู้และเข้าใจในความทุกข์ของเพื่อน ประกอบกับความเมตตาที่มีต่อเพื่อน แม้ว่าจะไม่สามารถช่วยแก้ไขหรือแบ่งเบาปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่ก็รับรู้ด้วยความเข้าใจและเป็นกำลังใจให้เพื่อนสู้ชีวิตต่อไป ดังพบในบท “ทรงเกียรติ : นิทานปรัมปราแสนเศร้า” (74-75)

ส่วนบท “ยุทธนา : รวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” (72-73) ในสถานการณ์แห่งความล้มเหลว ผู้รับจะพบความน่ายินดีที่ก็รู้สึกเมื่อสัมผัสได้กับการไม่ยอมแพ้ของเพื่อน ผู้ที่ยังหวังจะบายหน้าไปสู่อายุเข้าของชีวิตอีกครั้งหนึ่ง

2.1.2 ความซื่อสัตย์

คุณธรรมของบุคคลที่พึงมีคือความซื่อสัตย์ต่อบทบาทหน้าที่ ในขณะที่มีการต่อสู้กับภาวะเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานที่พึงเป็น เมื่อผลประโยชน์และความร่ำรวยกลายเป็นเครื่องชี้วัดสถานภาพและศักดิ์ศรีตามค่านิยม ความซื่อสัตย์ก็ดูจะด้อยความสำคัญกว่าความฉลาดรู้เท่าทัน หรือกระทั่งการใช้เล่ห์กล

เขาเปรียบผู้อื่น นั้นหมายความว่าสังคมกำลังมีปัญหา กวีจึงพยายามเชิดชูคุณค่าของความซื่อสัตย์ของบุคคล ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นหลักธรรมที่สอนกันมาช้านาน หรือกล่าวได้ว่าเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่ควรปลูกฝังไว้ในตัวบุคคล เพื่อความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคม และการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมต่อไป โดยต้องเริ่มต้นที่ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง อันเริ่มด้วยความรักและมั่นคงในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดังเห็นได้จากการแสดงออกของพ่อค้าของเล่นเด็กคนหนึ่งในเมืองใหญ่ ที่ไม่สนใจต่อสายตาผู้คนที่มองเขาอย่างแปลกแยก ในบท “ดวงตาคู่นั้น” (44-45) ความสุขในการค้าขายอย่างมีศักดิ์ศรี ทำลายค่านิยมตายตัวของสังคม การแสดงออกถึงความเป็นตัวของตัวเองของ “คารบอย” มีที่มาจากความกล้าที่จะยืนหยัดความเชื่อและศรัทธา กล้าที่จะเผชิญกับการดูถูกเหยียดหยามจากผู้คนรอบข้างในสังคม นี่คือคุณสมบัติของบุคคลที่มีความมั่นคงต่อความรักงาน และซื่อสัตย์ต่อตนเอง

ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่นเป็นคุณธรรมที่มีพื้นฐานมาจากความซื่อสัตย์ต่อตนเอง การที่บุคคลไม่ยึดติดกับอำนาจของเงิน เพราะเขาเชื่อว่าเงินไม่ใช่คุณค่าที่แท้จริงในชีวิต เงินจึงซื้อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาไม่ได้ ดังที่กวีเสนอให้เห็นจากพฤติกรรมของพ่อค้าของเล่นเด็กในบทกวีนิพนธ์ “ในดวงตาคู่นั้น” (48-49) ที่ขายของเล่นเด็กในราคาอันละ 35 บาท แม้ว่าผู้ซื้อจะให้ราคาสูงถึงอันละ 100 บาท เขาก็ไม่ขาย เพราะไม่ใช่ราคาที่แท้จริง เขามีความภูมิใจในการประกอบอาชีพ อีกทั้งเขาก็มีคุณธรรมภายในใจ นั่นคือความเคารพในคุณค่าของตนเอง และความซื่อสัตย์ในอาชีพ การกระทำของเขาจึงบ่งบอกความซื่อสัตย์ที่มีต่อผู้อื่นด้วยเช่นกัน

ความซื่อสัตย์ต่อหลักการที่ควรยึดถือ เป็นคุณธรรมของผู้ที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมหรือมีจิตสาธารณะ มนตรี ศรีวัชรกุล กระตุ้นให้ผู้รับเกิดความสำนึกในการรับผิดชอบต่อภารกิจของผู้เสียสละชีวิตตน เพื่อรักษามลประโยชน์ของส่วนรวมในพื้นที่ตำบลบ่อนอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เขาผู้นั้นคือเจริญ วัดอักษร ผู้อุทิศชีวิตในการต่อสู้คัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก ด้วยคุณธรรมที่ยึดมั่นในความถูกต้องและความชอบธรรมที่จะตกแก่คนส่วนใหญ่ ในบท “หลับตาเถิดเธอ” (110-111) ความตายของคนผู้นี้เป็นผลของการต่อสู้ด้วย

ศรัทธาในหลักการที่ยึดถือ ศรัทธาในความถูกต้องและความชอบธรรมในการปกป้องสมบัติสาธารณะ งานอันยิ่งใหญ่นี้จะสำเร็จก็ต่อเมื่อผู้อยู่ข้างหลังกล้าสบตากับผู้ละทิ้งชีวิตไปแล้ว ดังคำเสียดสีว่า “หลับตาเกิด-คนตายเขามองมา หากเธอมีกล้าสู้ตาเขา ลางร้ายบางลางอันบางเบา คงตั้งเค้าแดงเดือดไปอีกนาน”

2.2 แนวคิดด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

แนวคิดด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า พิจารณาเป็น 2 หัวข้อ คือ สิ่งที่จรรโลงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และสิ่งที่บั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

2.2.1 สิ่งที่จรรโลงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

ในยุคที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าทางธุรกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมสังคมก็ยิ่งห่างเหินกันมากขึ้น ยิ่งเน้นการแข่งขัน ผู้คนก็ยิ่งแปลกแยกต่อกันมากขึ้น จนกลายเป็นคนแปลกหน้า สิ่งที่จรรโลงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้แม้จะอยู่ท่ามกลางสังคมแห่งการแข่งขัน ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ ความจริงใจ ความรัก สิ่งเหล่านี้ย่อมมีความสำคัญอันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบ แม้ว่าโลกในสายตาของกวีจะเป็นโลกแห่งความเหงา เศร้า เดียวดาย แต่ก็ยังพบความงามทางจิตใจที่เพื่อนมนุษย์มีให้แก่กัน ดังที่มนตรี ศรียงค์รับสารแห่งความทุกข์ของผู้อื่นผ่านบทเพลงแห่งความเหงาที่สื่อออกทางดวงตาของคนพเนจร ซึ่งไม่รู้จักกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ เขาเหล่านั้นเป็นผู้ใช้แรงงานที่ไร้อนาคต ซึ่งเดินทางเข้าสู่เมือง ดังปรากฏในบท “มีคนเดินผ่านมา” (21-23) ขณะเดียวกันการรับรู้ความทุกข์ของคนรู้จักที่คุ้นเคยกันก็สร้างความเข้าใจอันแผ่มาสู่เพื่อนร่วมชะตากรรมคนอื่นๆ ได้ด้วย

สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพามิตรภาพที่เกิดจากการไม่แบ่งแยก ความจริงใจ ความห่วงใย ที่สร้างความผูกพันทางใจอย่างไม่เสื่อมคลาย มนุษย์จะต้องมีพื้นฐานทางจิตใจที่เหมาะสมในการเกี่ยวข้องกับผู้อื่น นั่นคือความจริงใจ และความเคารพในความเป็นตัวตนของบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน มนตรี ศรียงค์ให้การยอมรับในความเป็นตัวของตัวเองของพ่อค้าของเล่นเด็กคนหนึ่งในเมืองใหญ่ ที่ไม่สนใจต่อสายตาผู้คนที่มีมองเขาอย่างแปลกแยก ดังเห็นได้ในบทประพันธ์ชุด “ถนนลม้ายสงเคราะห์ - ตัดใหม่” (42-55) ซึ่งเป็น

เรื่องเล่าเกี่ยวกับพ่อค้าของเล่นเด็ก กวีชื่นชมในการแสดงออกของพ่อค้าของเล่นเด็กที่แต่งตัวเป็น “ควาบบอย” ซึ่งทำทาสายตาผู้คนที่มองเขาอย่างแปลกแยกและเหยียดหยาม ในสายตาของกวีพ่อค้าของเล่นเด็กมีความสุขในวิถีชีวิตของตนโดยไม่รอการยอมรับ การที่กวีชื่นชมในตัวตนของพ่อค้านี้ นับว่าเป็นการให้เกียรติและมองเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเพื่อนร่วมสังคมอย่างเท่าเทียม

2.2.2 สิ่งที่ยับยั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

มนตรี ศรียงค์ บอกเล่าสภาพและสาเหตุของปัญหาทางสังคมในวิถีชีวิตที่เน้นการแข่งขันกันมากขึ้น เขามีกรณีตัวอย่างเป็นรูปธรรมในบท “ร้านข้าวมันไก่ทั้งห้า” (25-27) ว่ามีมิตรภาพอันเผลอ ผู้คนกลายเป็นศัตรูกันเพราะแข่งขันที่จะมีมากกว่าคนอื่น และเขาแต่สุมความโกรธเกลียดไว้ ดังที่กวีเสนอภาพจำนวนร้านข้าวมันไก่บนถนนสายเดียวกันที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นความบาดหมางทางความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจเดียวกัน

ในบรรยากาศของความหวาดระแวงและความรู้สึกไม่เป็นมิตรกัน นอกจากการแสดงตนเป็นปฏิปักษ์อย่างออกนอกหน้า ยังมีการเสแสร้งเพื่อผลประโยชน์ตามกลไกปกป้องตนเองอย่างหนึ่ง แต่ก็ได้มีมิตรภาพที่แท้จริง ผู้คนต่างก็ปิดขังตนเองอยู่ภายในโลกของตน พร้อมกันนั้นก็ปิดขังการรับรู้ ห่มกุ่มนอยู่กับความคิดเดิมๆ อยู่แต่กับตนเองท่ามกลางความโดดเดี่ยว ขาดอิสรภาพที่จะคิดให้ต่างออกไปจากที่ยึดถือไว้ พร้อมกับสั่งสมความโกรธเกลียดไว้ มัวแต่หลงยึดติดกับมิจฉาทิฐิ ในที่สุดก็ทำสงครามกัน ดังปรากฏในบทกวีนิพนธ์ “โลกที่อยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า” (122-127, เน้นโดยผู้วิจัย)

ดูเหมือนว่า-

ท่านกับข้าพเจ้ามีความเหมือน

สัมผัสทุกสิ่งอย่างอย่างวางเลือน

ไร้เพื่อนไร้ใคร-ไร้มิตร

ภายในกรอบแคบแคบ-เราแอบตน

ต่างคนโบกปูนก่ออิฐ

ล้อมบ้านกันทางขวางทิศ

เก็บตัวอยู่มิดชิด-ชีวิตเรา

.....

ดั่งว่า –

โลกที่อยู่เบื้องหน้าจ้องตาอยู่

สัมผัสความชิงชังที่พรั่งพรู

อนุญาตความเครียดความเกลียดชัง

โลกที่อยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า

ตราดเสียงเร้ากระเสาะคลั่ง

ข้าพเจ้าจ้องนิ่ง-อย่างจริงจัง

แล้วส่งตนลงทำสงคราม!

น่าสังเกตว่า คำที่กวีเลือกใช้ ได้แก่ ไร่ แควบ แอบ ต่าง ล้อม กัน มิดชิด เป็นชุดคำที่สื่อความหมายถึงการปิดกั้นตนเองของบุคคลอยู่ภายในกรอบ เหมือนเป็นการล้อมกรอบตนเองด้วยการตัดขาดจากโลกภายนอก ปราบจาก การติดต่อกับผู้อื่น พฤติกรรมเช่นนี้ส่งผลให้บุคคลเกิดความชิงชัง เครียด และโกรธเกลียดโลก เนื่องจากยึดติดกับมิจฉาทิฐิ มองโลกเป็นศัตรู คิดว่าโลกคุกคามกดดันตน ในที่สุดก็กลายเป็นการทำร้ายเพื่อเอาชนะ ดังที่ “ข้าพเจ้า” แก้ปัญหาด้วยการ “ทำสงคราม” อันเป็นการสื่อถึงการต่อสู้อย่างหมายชีวิต อันเป็นความรุนแรงอย่างถึงที่สุด

สังเกตได้ว่า มนตรี ศรียงค์ ใช้ลีลาการเขียนเชิงสนทนา และใช้เครื่องหมายวรรคตอนได้แก่ เครื่องหมายปรัศนี (?) ในวรรคที่สื่อการตั้งคำถามในลักษณะของการถามตนเองพร้อมๆ กับถามผู้อ่าน แต่ขณะเดียวกันคำถามของกวีก็กระตุ้นให้ผู้อ่านได้ย้อนถามตนเองเช่นกัน ดังวรรค “สาระใดบ้างมีหนอชีวิต?” และเครื่องหมายอัศเจรีย์ (!) เพื่อสื่ออารมณ์ของกวีในความรู้สึกสงสัย ไม่แน่ใจ และไม่คาดคิดกับสิ่งที่เกิดขึ้น ดังวรรค “ข้าพเจ้าตกใจนัก!” “ทุกข์ทรมานมโนธรรม!” จึงกล่าวได้ว่า การใช้เครื่องหมายวรรคตอนทำยวรรคเป็นความจงใจของกวีที่ต้องการเน้นย้ำความหมาย ให้กระตุ้นความคิดผู้อ่าน

อภิปรายผลการวิจัย

กล่าวได้ว่า แนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์ **โลกในดวงตาข้าพเจ้า** เป็นแนวคิดที่อาศัยฐานความเข้าใจทางปรัชญา ในการวิพากษ์วิจารณ์สภาวะ

วิกฤติในการดำรงชีวิตของคนร่วมสมัย โดยเผยมูลเหตุในส่วนลึกภายในตัวตนและ
 ชี้ทางออก โลกในดวงตาของ มนตรี ศรียงค์ ซึ่งมองผ่านจักษุแห่งการพินิจพิเคราะห์
 คือโลกแห่งความเหงา เศร้า เดียวดาย อ้างว้าง เนื่องจากผู้คนในสังคมยุคปัจจุบัน
 ที่เรียกว่า โลกาวัดณ์ มีความเจริญรุดหน้าแต่ไร้ความสุขจึงหันมาหมกมุ่นอยู่แต่
 กับตนเอง แม้อยู่ท่ามกลางผู้คนหลากหลายก็ปิดกั้นความสัมพันธ์ระหว่างกัน ขาด
 ความไว้นใจเชื่อใจกัน มองกันด้วยความหวาดระแวง เสแสร้งทำดีต่อกันเพื่อรักษา
 และเพิ่มพูนผลประโยชน์ของตน สภาวะจิตใจของผู้คนเช่นนี้เป็นสาเหตุให้ผู้มีความ
 รับผิดชอบต่อสังคมคิดทบทวนถึงการดำรงอยู่ของชีวิตในช่วงเวลาแสนสั้น ว่าเรา
 ควรเร่งคิดและเร่งค้นหาจุดหมายที่แท้จริงของชีวิต ด้วยการทำความเข้าใจความ
 จริง สร้างเสริมคุณสมบัติที่มีอยู่คือความใฝ่รู้ ความเมตตา และมีปัญญารู้เท่าทัน
 จุดอ่อนของความเป็นมนุษย์ เช่น การมีอคติ ความยึดถือแต่ความคิดที่ผิดพลาด
 โดยขาดการตรวจสอบ เป็นต้น

น่าสังเกตว่า มนตรี ศรียงค์ ไม่ได้สร้างระบบปรัชญาขึ้นใหม่ แต่อาศัย
 ปรัชญาหลักใน พุทธศาสนาในข้อนิจจัง ประกอบกับหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่รู้จักกัน
 โดยทั่วไปคือ เมตตา กรุณา และความมีสัจหรือความซื่อตรงต่ออุดมคติเป็น
 เครื่องมือกำกับการตีความชีวิต

ความสำเร็จของกวีนิพนธ์ชุดนี้อยู่ที่การเผยความรู้สึก ความขัดแย้ง และ
 ความชื่นชมอย่างเข้มข้น และใช้ความรู้สึกที่เลือกเฟ้นแล้วมานำเสนอ เพื่อชักพา
 ผู้อ่านไปสู่ความคิดเห็นของตน โดยไม่คาดหวังว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
 ของผู้คนอย่างฉับพลัน จึงไม่ได้ใช้ลีลาในการสั่งสอนหรือแนะนำ กวีมักตั้งคำถาม
 เหมือนรำพึงหรือสนทนากับตนเองหรือกับผู้รับ กวีชวนผู้อ่านให้หันไปมองโลกใน
 สายตาของเขา โลกที่เขา มองด้วยความใส่ใจ และด้วยหัวใจ และวิพากษ์วิจารณ์
 สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งกับตนเอง ผู้คน และสังคมด้วยสัมผัสทางอารมณ์ เขาใช้บทกวีกระตุ้น
 ให้ผู้อ่านได้คิดทบทวนถึงความสำคัญของการใช้ชีวิตในสังคม และมองย้อนดูความ
 เป็นจริงที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยเน้นย้ำคุณค่าและสิ่งที่พึงกระทำในช่วงเวลาขณะ
 มีชีวิต อันให้ความหมายในคุณค่าทางปรัชญาอย่างชวนคิด

เอกสารอ้างอิง

- “กวีหมีเปิด”. (2550). (ออนไลน์) สืบค้นจาก <http://www.softganz.com/meeped/index.php>, [5 กันยายน 2554].
- คณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ประจำปี 2550., ใน มนตรี ศรีรังค์. (2553). **โลกในดวงตาข้าพเจ้า**. กรุงเทพฯ : สามัญชน.
- จาตุรี ดิงศภิตย์. (2546). “การวิเคราะห์กวีนิพนธ์ (อังกฤษ)”, ใน **กวีนิพนธ์นานาชาติ : การศึกษาเชิงวิจารณ์**. กรุงเทพฯ : คมบาง.
- ดวงมน จิตรจักษ์. (2543). “แนวคิดสำคัญของกวีนิพนธ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์” **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 6, 1 (มกราคม-เมษายน), หน้า 2-12.
- _____. (2552). “โลกทัศน์และพลังทางสุนทรียะในวรรณกรรมไทย (2520-2547)” **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 15,1 (มกราคม- กุมภาพันธ์), หน้า 2-17.
- นราธิประพันธ์พงศ์, กรมหมื่น. (2514). **วิทยาวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ : แพร่วิทยา.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2520). “หัวใจของวรรณคดี”, ใน **วรรณไวทยากร (วรรณคดี)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ปรมาวุธชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. (2545). **ลิลิตตะเลงพ่าย**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ปัญชิภา วรณชาติ. (2551). **คุณค่าของบทประพันธ์ในรวมบทกวีนิพนธ์บ้านเก่า ของโชดชัย บัณฑิต**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มนตรี ศรีรังค์. (2553). **โลกในดวงตาข้าพเจ้า**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สามัญชน.